ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 25ης Οκτωβρίου 2011 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-509/09 και C-161/10,

με αντικείμενο δύο αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλαν το Bundesgerichtshof (Γερμανία) (C-509/09) και το tribunal de grande instance de Paris (Γαλλία) (C-161/10), με αποφάσεις της 10ης Νοεμβρίου 2009 και της 29ης Μαρτίου 2010, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο, αντιστοίχως, στις 9 Δεκεμβρίου 2009 και στις 6 Απριλίου 2010, στο πλαίσιο των δικών

eDate Advertising GmbH

κατά

X,

και

Olivier Martinez,

* Γλώσσες διαδικασίας: η γερμανική και η γαλλική.

Robert Martinez

κατά

MGN Limited,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, Πρόεδρο, A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, U. Lõhmus και M. Safjan (εισηγητή), προέδρους τμήματος, E. Levits, A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen και T. von Danwitz, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Cruz Villalón
γραμματέας: B. Fülöp, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 14ης Δεκεμβρίου 2010,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η eDate Advertising GmbH, εκπροσωπούμενη από τους H. Graupner και M. Dörre, Rechtsanwälte,

— ο X, εκπροσωπούμενος από τον A. Stopp, Rechtsanwalt,

— η MGN Limited, εκπροσωπούμενη από τον C. Bigot, avocat,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Möller και την J. Kemper,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και την B. Beaupère-Manokha,

— η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον C. Vang,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Σ. Χαλά,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την W. Ferrante,

— η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον C. Schlitz,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer και τον E. Riedl,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την F. Penlington, επικουρούμενη από την J. Stratford, QC,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον M. Wilderspin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 29ης Μαρτίου 2011,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001 L 12, σ. 1, στο εξής: κανονισμός), και του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο») (ΕΕ L 178, σ. 1, στο εξής: οδηγία).

2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο δύο διαφορών, αφενός, μεταξύ του ενάγοντος X και της εναγόμενης eDate Advertising GmbH (στο εξής: eDate Advertising) και, αφετέρου, μεταξύ των εναγόντων Olivier και Robert Martinez και της εναγομένης MGN Limited (στο εξής: MGN) σχετικά με την αστική ευθύνη των εναγομένων όσον αφορά πληροφορίες και φωτογραφίες που δημοσίευσαν στο διαδίκτυο.

Το νομικό πλαίσιο

Ο κανονισμός

3 Η ενδέκατη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού έχει ως εξής:

«Οι κανόνες δικαιοδοσίας πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας και να βασίζονται στην αρχή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου και η δωσιδικία αυτή πρέπει να ισχύει πάντοτε, εκτός από μερικές συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου το επίδικο αντικείμενο ή η αυτονομία των μερών δικαιολογεί άλλο συνδετικό παράγοντα. Η κατοικία των νομικών προσώπων πρέπει να καθορίζεται αυτοτελώς ώστε να αυξάνεται η διαφάνεια των κοινών κανόνων και να αποφεύγονται οι συγκρούσεις δικαιοδοσίας.»

4 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού, που περιλαμβάνεται στο τμήμα 1 (με τίτλο «γενικές διατάξεις») του κεφαλαίου II («διεθνής δικαιοδοσία») του κανονισμού αυτού, προβλέπει τα κατωτέρω:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.»

5 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού, ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους μπορούν να εναχθούν ενώπιον των δικαστηρίων άλλου κράτους μέλους μόνο σύμφωνα με τους κανόνες που περιλαμβάνονται στα τμήματα 2 έως 7 του παρόντος κεφαλαίου.»

6 Το τμήμα 2 του κεφαλαίου ΙΙ, που τιτλοφορείται «Ειδικές δικαιοδοσίες», περιλαμβάνει το άρθρο 5, το σημείο 3 του οποίου έχει ως εξής:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος:

[…]

3. ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός».

Η οδηγία

7 Η τέταρτη περίοδος της εικοστής δεύτερης αιτιολογικής σκέψης της οδηγίας έχει ως ακολούθως:

«Επιπλέον, για την αποτελεσματική εξασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών και προκειμένου να υπάρχει ασφάλεια δικαίου για τους φορείς παροχής των υπηρεσιών και για τους αποδέκτες τους, οι εν λόγω υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας θα πρέπει να υπόκεινται καταρχήν στο νομικό καθεστώς του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο φορέας παροχής υπηρεσιών.»

8 Η εικοστή τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας ορίζει τα κατωτέρω:

«Η παρούσα οδηγία δεν επιδιώκει να θεσπίσει πρόσθετους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου περί συγκρούσεως δικαίων ούτε θίγει τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων. Οι εφαρμοστέες διατάξεις σύμφωνα με τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου δεν πρέπει να περιορίζουν την ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως ορίζεται στην παρούσα οδηγία.»

9 Η εικοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας διευκρινίζει τα ακόλουθα:

«Τα εθνικά δικαστήρια, περιλαμβανομένων των [πολιτικών] δικαστηρίων, που επιλαμβάνονται ιδιωτικών διαφορών, μπορούν να παρεκκλίνουν από την ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας σύμφωνα με τους όρους της παρούσας οδηγίας.»

10 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας, σκοπός της οδηγίας αυτής είναι να συμβάλει στην «ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, εξασφαλίζοντας την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών».

11 Το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας έχε ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία δεν θεσπίζει πρόσθετους κανόνες στον τομέα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, ούτε αφορά τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων.»

12 Το άρθρο 2, στοιχείο η΄, σημείο i, της οδηγίας προβλέπει τα κατωτέρω:

«Ο συντονισμένος τομέας αφορά απαιτήσεις προς τις οποίες πρέπει να συμμορφώνεται ο φορέας παροχής υπηρεσιών σχετικά με:

— την ανάληψη δραστηριότητας παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως προϋποθέσεις σχετικά με τα προσόντα, την έγκριση ή την κοινοποίηση,

— την άσκηση δραστηριότητας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως απαιτήσεις σχετικά με τη συμπεριφορά του φορέα παροχής υπηρεσιών, σχετικά με την ποιότητα ή το περιεχόμενο της υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων για τη διαφήμιση και τη σύναψη συμβάσεων, ή απαιτήσεις σχετικά με την ευθύνη του φορέα παροχής υπηρεσιών.»

13 Το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος μεριμνά ώστε οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που παρέχει ένας φορέας εγκατεστημένος στο έδαφός του να τηρούν τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις του οι οποίες εμπίπτουν στο συντονισμένο τομέα.

2. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν, για λόγους που αφορούν το συντονισμένο τομέα, να περιορίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας οι οποίες προέρχονται από άλλο κράτος μέλος.»

14 Το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας διευκρινίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα κράτη μέλη μπορούν, σε σχέση με συγκεκριμένη υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, να λαμβάνουν μέτρα κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 2.

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

Υπόθεση C-509/09

15 Το 1993, ο X, κάτοικος Γερμανίας, καταδικάστηκε μαζί με τον αδελφό του από γερμανικό δικαστήριο σε ποινή ισόβιας κάθειρξης για τη δολοφονία γνωστού ηθοποιού. Τον Ιανουάριο του 2008, ο X αφέθηκε ελεύθερος υπό όρους.

16 Η eDate Advertising έχει έδρα στην Αυστρία και διαχειρίζεται διαδικτυακή πύλη στη διεύθυνση «www.rainbow.at». Στη στήλη Info-News, στις σελίδες των ειδήσεων αρχείου, η εναγόμενη διατήρησε αναρτημένη μέχρι τις 18 Ιουνίου 2007 μια είδηση με ημερομηνία 23 Αυγούστου 1999. Σε αυτήν αναφερόταν ότι ο ενάγων και ο αδελφός του, οι οποίοι μάλιστα κατονομάζονταν, είχαν προσφύγει κατά της καταδικαστικής αποφάσεως ενώπιον του γερμανικού Bundesverfassungsgericht (Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου) της Καρλσρούης (Γερμανία). Εκτός από μία συνοπτική περιγραφή της πράξεως που τελέστηκε το 1990, περιλαμβανόταν και δήλωση του πληρεξουσίου δικηγόρου των καταδικασθέντων, σύμφωνα με την οποία οι τελευταίοι σκόπευαν να αποδείξουν ότι πολλοί από τους βασικούς μάρτυρες κατηγορίας δεν είχαν πει την αλήθεια κατά τη διάρκεια της δίκης.

17 Ο X κάλεσε την eDate Advertising να παύσει τη διάδοση της είδησης και να δηλώσει υπεύθυνα ότι θα παραλείψει τέτοιου είδους ενέργειες στο μέλλον. Η eDate Advertising δεν απάντησε στην επιστολή αυτή, απέσυρε όμως την επίμαχη είδηση από την ιστοσελίδα της στις 18 Ιουνίου 2007.

18 Με την αγωγή του ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων, ο X ζήτησε από την eDate Advertising να παραλείψει να διαδίδει ειδήσεις για το πρόσωπό του αναφέροντας το ονοματεπώνυμό του σε σχέση με την τελεσθείσα πράξη. Η eDate Advertising αμφισβήτησε κυρίως τη διεθνή δικαιοδοσία των γερμανικών δικαστηρίων.

Λαμβανομένου υπόψη ότι η αγωγή έγινε δεκτή στους δύο προηγούμενους βαθμούς, η eDate Advertising αιτείται εκ νέου, με την αίτηση αναιρέσεως που άσκησε ενώπιον του Bundesgerichtshof, την απόρριψη της αγωγής.

19 Το Bundesgerichtshof επισημαίνει ότι η έκβαση της αιτήσεως αναιρέσεως εξαρτάται από το ζήτημα αν τα δικαστήρια των προηγούμενων βαθμών δικαιοδοσίας ορθώς δέχτηκαν ότι είχαν διεθνή δικαιοδοσία να αποφανθούν επί της διαφοράς σύμφωνα με το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού.

20 Αν γίνει δεκτό ότι τα γερμανικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία, ανακύπτει το ζήτημα αν έχει εν προκειμένω εφαρμογή το γερμανικό ή το αυστριακό δίκαιο. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό εξαρτάται από την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας.

21 Αφενός, η αρχή του κράτους εγκαταστάσεως δύναται να αποτελεί διορθωτικό κανόνα σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η ουσιαστική συνέπεια του δικαίου που κρίθηκε εφαρμοστέο με βάση τους κανόνες συγκρούσεως νόμων του αρμόδιου δικαστηρίου τροποποιείται ενδεχομένως και περιορίζεται στις απαιτήσεις που επιβάλλει το δίκαιο του κράτους εγκαταστάσεως. Κατά την ερμηνεία αυτή, η αρχή του κράτους εγκαταστάσεως δεν επηρεάζει τους εθνικούς κανόνες συγκρούσεως νόμων του κράτους του αρμόδιου δικαστηρίου αλλά ενεργοποιείται —όπως και οι θεμελιώδεις ελευθερίες που κατοχυρώνει η Συνθήκη ΕΚ— μόνο στο πλαίσιο συγκεκριμένου ελέγχου καταλληλότητας σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου.

22 Αφετέρου, το άρθρο 3 της οδηγίας ενδέχεται να θεσπίζει γενική αρχή στον τομέα των κανόνων συγκρούσεως νόμων, η οποία παραμερίζει τις εθνικές διατάξεις συγκρούσεως νόμων και οδηγεί στην αποκλειστική εφαρμογή του ισχύοντος στη χώρα εγκαταστάσεως δικαίου.

23 Το Bundesgerichtshof επισημαίνει ότι, αν θεωρηθεί ότι η αρχή του κράτους εγκαταστάσεως αποτελεί περιορισμό της εφαρμογής του ουσιαστικού δικαίου, η

προσβαλλόμενη απόφαση θα πρέπει να αναιρεθεί και η αγωγή να απορριφθεί οριστικά, καθώς σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο δεν υφίσταται αξίωση του ενάγοντα επί παραλείψει. Αντιθέτως, αν θεωρηθεί ότι η αρχή της κράτους εγκαταστάσεως έχει χαρακτήρα κανόνα συγκρούσεως νόμων, η αξίωση επί παραλείψει που προβάλλει ο Χ θα πρέπει να κριθεί σύμφωνα με το αυστριακό δίκαιο.

24 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesgerichtshof αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Σε περίπτωση (επαπειλούμενης) προσβολής της προσωπικότητας από περιεχόμενα ιστοσελίδας, έχει η φράση “του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός” του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού […] την έννοια

ότι επιτρέπεται στον θιγόμενο να εγείρει αγωγή παραλείψεως κατά του υπεύθυνου της ιστοσελίδας ενώπιον και των δικαστηρίων οποιουδήποτε κράτους μέλους, από όπου υπάρχει δυνατότητα προσβάσεως στην ιστοσελίδα, ανεξαρτήτως του τόπου εγκαταστάσεως του υπεύθυνου της ιστοσελίδας,

ή μήπως

η δικαιοδοσία των δικαστηρίων κράτους μέλους, στο οποίο δεν είναι εγκατεστημένος ο υπεύθυνος της ιστοσελίδας, προϋποθέτει έναν ειδικότερο δεσμό μεταξύ του επίμαχου περιεχομένου ή της συγκεκριμένης ιστοσελίδας και του κράτους της έδρας του δικαστηρίου (δεσμός με το κράτος), πέραν της τεχνικής δυνατότητας προσβάσεως;

2) Στην περίπτωση που απαιτείται ένας τέτοιου είδους ειδικότερος εσωτερικός δεσμός:

Βάσει ποιων κριτηρίων καθορίζεται ο δεσμός αυτός;

Έχει συναφώς σημασία το γεγονός ότι η συγκεκριμένη ιστοσελίδα απευθύνεται, βάσει του σκοπού για τον οποίο την προορίζει ο υπεύθυνός της, ειδικά (και) στους χρήστες του διαδικτύου στο κράτος της έδρας του δικαστηρίου, ή αρκεί ότι οι πληροφορίες που δημοσιεύονται στη σελίδα παρουσιάζουν αντικειμενικό δεσμό με το κράτος της έδρας του δικαστηρίου υπό την έννοια ότι η πιθανή σύγκρουση μεταξύ των συμφερόντων του ενάγοντος σχετικά με τον σεβασμό της προσωπικότητάς του, αφενός, και του υπεύθυνου της ιστοσελίδας σχετικά με την ελεύθερη διαμόρφωση της σελίδας του και την πληροφόρηση του κοινού, αφετέρου, ενδέχεται, με βάση τα δεδομένα της συγκεκριμένης υποθέσεως, και ιδίως λόγω του περιεχομένου της επίμαχης ιστοσελίδας, να έχει πράγματι επέλθει ή να επέλθει μελλοντικά στο κράτος της έδρας του δικαστηρίου;

Εξαρτάται ο ειδικός εσωτερικός δεσμός ιδίως από τον αριθμό των επισκέψεων που δέχτηκε η επίμαχη ιστοσελίδα από το κράτος της έδρας του δικαστηρίου;

3) Στην περίπτωση που για την κατάφαση της αρμοδιότητας δεν απαιτείται ειδικότερος εσωτερικός δεσμός με το κράτος της έδρας του δικαστηρίου, ή που αυτός τεκμαίρεται ήδη από το γεγονός ότι οι επίμαχες πληροφορίες παρουσιάζουν αντικειμενικά κάποιον ειδικότερο δεσμό με το κράτος αυτό υπό την έννοια ότι μια σύγκρουση αντίθετων συμφερόντων στο κράτος της έδρας του δικαστηρίου ενδέχεται, υπό τα δεδομένα της συγκεκριμένης περιπτώσεως, και ιδίως εξαιτίας του περιεχομένου της επίμαχης ιστοσελίδας, να έχει πράγματι επέλθει ή να επέλθει μελλοντικά, ενώ για την αναγνώριση της υπάρξεως ειδικού εσωτερικού δεσμού δεν απαιτείται ελάχιστος αριθμός επισκέψεων της επίμαχης ιστοσελίδας προερχόμενων από το κράτος της έδρας του δικαστηρίου:

Θα πρέπει να ερμηνεύεται το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας […] κατά τρόπο ώστε:

να προσδίδεται στις ανωτέρω διατάξεις χαρακτήρας κανόνων συγκρούσεως δικαίων υπό την έννοια ότι επιβάλλουν και στον τομέα του αστικού δικαίου την αποκλειστική εφαρμογή του ισχύοντος στη χώρα εγκαταστάσεως δικαίου, εκτοπίζοντας τους εθνικούς κανόνες συγκρούσεως,

ή μήπως

οι διατάξεις αυτές αποτελούν διορθωτικό κανόνα σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου, με τον οποίο η ουσιαστική συνέπεια του δικαίου που κρίθηκε εφαρμοστέο με βάση τους εθνικούς κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου τροποποιείται και περιορίζεται στις απαιτήσεις που επιβάλλει το δίκαιο του κράτους εγκαταστάσεως;

Στην περίπτωση που το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας […] έχει τον χαρακτήρα κανόνα συγκρούσεως δικαίων:

Επιβάλλουν οι εν λόγω διατάξεις απλώς την αποκλειστική εφαρμογή του ισχύοντος στη χώρα εγκαταστάσεως ουσιαστικού δικαίου ή μήπως επιβάλλουν και την εφαρμογή των ισχυόντων στο κράτος αυτό κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, έτσι ώστε να διατηρείται η δυνατότητα αναπομπής […] του δικαίου της κράτους εγκαταστάσεως στο δίκαιο της χώρας προορισμού;»

Υπόθεση C-161/10

25 Ο Γάλλος ηθοποιός Olivier Martinez και ο πατέρας του, Robert Martinez, κατήγγειλαν ενώπιον του tribunal de grande instance de Paris προσβολή του δικαιώματος στον σεβασμό της ιδιωτικής τους ζωής καθώς και του δικαιώματος του Olivier Martinez στην εικόνα του λόγω της δημοσιεύσεως στον δικτυακό τόπο www.sundaymirror.co.uk. κειμένου στα αγγλικά, με ημερομηνία 3 Φεβρουαρίου 2008, υπό τον τίτλο, σύμφωνα με τη μετάφρασή του στα γαλλικά η οποία περιελήφθη στη δικογραφία και δεν αμφισβητήθηκε, «Kylie Minogue est de nouveau avec Olivier Martinez» [«η Kylie Minogue και ο Olivier Martinez είναι και πάλι μαζί»], και το οποίο παρέθετε λεπτομέρειες σχετικά με τη φερόμενη συνάντησή τους.

26 Δυνάμει του άρθρου 9 του Γαλλικού Αστικού Κώδικα κατά το οποίο «καθένας έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής», ασκήθηκε αγωγή κατά της εταιρίας αγγλικού δικαίου MGN, η οποία διαχειρίζεται τον δικτυακό τόπο της βρετανικής εφημερίδας Sunday Mirror. Η εταιρία αυτή προβάλλει αναρμοδιότητα του tribunal de grande instance de Paris ελλείψει επαρκούς αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της επίμαχης δημοσιεύσεως στο διαδίκτυο και της ζημίας που φέρεται ότι επήλθε επί γαλλικού εδάφους, ενώ, αντιθέτως, οι ενάγοντες θεωρούν ότι η ύπαρξη τέτοιας συνάφειας δεν είναι απαραίτητη και ότι, εν πάση περιπτώσει, υφίσταται τέτοια συνάφεια.

27 Κατά το αιτούν δικαστήριο, ένα ζημιογόνο γεγονός που συνίσταται στη διάδοση πληροφοριών στο διαδίκτυο δεν μπορεί να θεωρείται ότι επέρχεται στο έδαφος κράτους μέλους παρά μόνον αν υφίσταται μεταξύ του ζημιογόνου γεγονότος και του εδάφους αυτού επαρκής, ουσιώδης ή χαρακτηριστικός σύνδεσμος.

28 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι από τα άρθρα 2 και 5, σημείο 3, του κανονισμού δεν προκύπτει με σαφήνεια η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο ερώτημα αν τα δικαστήρια κράτους μέλους έχουν αρμοδιότητα να αποφαίνονται επί προσβολής του δικαιώματος προσωπικότητας που διαπράττεται μέσω διαδικτύου από ιστοσελίδα που προορίζεται ουσιαστικά για το κοινό άλλου κράτους μέλος και την οποία διαχειρίζεται πρόσωπο εγκατεστημένο στο άλλο αυτό κράτος.

29 Υπό τις συνθήκες αυτές, το tribunal de grande instance de Paris αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχουν τα άρθρα 2 και 5, [σημείο 3], του κανονισμού [...] την έννοια ότι παρέχουν δικαιοδοσία στο δικαστήριο κράτους μέλους να επιληφθεί αγωγής ασκηθείσας λόγω προσβολής της προσωπικότητας η οποία ενδεχομένως διεπράχθη με δημοσίευση πληροφοριών ή/και φωτογραφιών σε δικτυακό τόπο τον οποίο διατηρεί σε άλλο

κράτος μέλος εταιρία εδρεύουσα στο δεύτερο αυτό κράτος —ή σε άλλο κράτος μέλος, διαφορετικό, πάντως, του πρώτου:

— είτε υπό τη μόνη προϋπόθεση ότι στο πρώτο κράτος υπάρχει δυνατότητα προσβάσεως στον ως άνω δικτυακό τόπο

— είτε μόνον εφόσον υφίσταται μεταξύ του ζημιογόνου γεγονότος και του εδάφους του πρώτου κράτους επαρκής, ουσιώδης ή χαρακτηριστικός σύνδεσμος και, στη δεύτερη αυτή περίπτωση, εάν ο σύνδεσμος αυτός μπορεί να προκύπτει από:

  — τον αριθμό των συνδέσεων με την επίμαχη ιστοσελίδα από το πρώτο κράτος μέλος, είτε σε απόλυτη τιμή είτε σε σχέση με το σύνολο των συνδέσεων με την εν λόγω ιστοσελίδα,

  — τον τόπο διαμονής ή την ιθαγένεια του προβάλλοντος προσβολή της προσωπικότητάς του ή, γενικότερα, των ενδιαφερομένων προσώπων,

  — τη γλώσσα στην οποία διατυπώνεται η επίμαχη πληροφορία ή οποιοδήποτε άλλο στοιχείο δυνάμενο να αποδείξει τη βούληση του διαχειριζομένου τον δικτυακό τόπο να απευθυνθεί ειδικώς στο κοινό του πρώτου κράτους,

  — τον τόπο στον οποίο έλαβαν χώρα τα προβαλλόμενα γεγονότα και/ή ελήφθησαν οι φωτογραφίες που δημοσιεύθηκαν στο διαδίκτυο,

  — άλλα κριτήρια;»

30 Με διάταξη της 29ης Οκτωβρίου 2010, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε, σύμφωνα με το άρθρο 43 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, τη συνεκδίκαση των υποθέσεων C-509/09 και C-161/10 προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί του παραδεκτού

31 Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα ερωτήματα που υποβάλλονται στην υπόθεση C-509/09 πρέπει να απορριφθούν ως απαράδεκτα ως αλυσιτελή για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Η αγωγή άρσης της προσβολής και παραλείψεώς της στο μέλλον συνιστά μέσο ένδικης προστασίας επείγουσας φύσεως, πράγμα το οποίο συνεπάγεται ότι η ζημιογόνος συμπεριφορά πρέπει να είναι ενεστώσα. Εντούτοις, από την έκθεση των πραγματικών περιστατικών εν προκειμένω προκύπτει ότι η συμπεριφορά που φέρεται ότι συνιστά προσβολή είχε παύσει κατά τον χρόνο ασκήσεως της αγωγής παραλείψεως, δεδομένου ότι ο διαχειριστής του δικτυακού τόπου είχε αποσύρει την επίμαχη πληροφορία πριν την κίνηση της σχετικής ένδικης διαδικασίας.

32 Ωστόσο, υπενθυμίζεται συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο που έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της εκδοθησόμενης δικαστικής αποφάσεως να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να απαντήσει (βλ. απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2011, C-52/09, TeliaSonera Sverige, Συλλογή 2011, σ. I-527, σκέψη 15 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

33 Συγκεκριμένα, η άρνηση του Δικαστηρίου να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου είναι τότε μόνον δυνατή, όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης την οποία ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, ιδιαιτέρως δε όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως (προπαρατεθείσα απόφαση TeliaSonera Sverige, σκέψη 16).

34 Στην κύρια δίκη όμως δεν προκύπτει ότι η αγωγή παραλείψεως κατέστη άνευ αντικειμένου λόγω του ότι ο διαχειριστής του δικτυακού τόπου είχε αποσύρει την επίμαχη πληροφορία πριν την κίνηση της ένδικης διαδικασίας. Συγκεκριμένα, όπως υπομνήσθηκε με τη σκέψη 18 της παρούσας αποφάσεως, η αγωγή παραλείψεως ευδοκίμησε τόσο στον πρώτο όσο και στον δεύτερο βαθμό.

35 Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο έχει ήδη υπογραμμίσει ότι, λαμβανομένου υπόψη του γράμματος του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού, δεν απαιτείται η πραγματική ύπαρξη ζημίας (βλ., συναφώς, απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2002, C-167/00, Henkel, Συλλογή 2002, σ. I-8111, σκέψεις 48 και 49). Κατά συνέπεια, εμπίπτει στη διάταξη αυτή και η αγωγή που έχει σκοπό να εξασφαλίσει ότι δεν θα επαναληφθεί ορισμένη συμπεριφορά που θεωρείται παράνομη.

36 Υπό τις συνθήκες αυτές, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να θεωρηθεί παραδεκτή.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί της ερμηνείας του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού

37 Με τα δύο πρώτα προδικαστικά ερωτήματα της υποθέσεως C-509/09 και το μοναδικό ερώτημα της υποθέσεως C-161/10, τα οποία πρέπει να εξετασθούν από κοινού, τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει την έννοια που προσδίδεται στην έκφραση «τόπος όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός» η οποία χρησιμοποιείται στο άρθρο 5, παράγραφος 3, του κανονισμού, όταν συντρέχει προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας μέσω περιεχομένων δημοσιευομένων στο διαδίκτυο.

38 Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να υπομνησθεί, αφενός, ότι, κατά πάγια νομολογία, οι διατάξεις του κανονισμού 44/2001 πρέπει να ερμηνεύονται αυτοτελώς, λαμβανομένων υπόψη του συστήματος και των σκοπών του (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2009, C-189/08, Zuid-Chemie, Συλλογή 2009, σ. I-6917, σκέψη 17 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

39 Αφετέρου, εφόσον πλέον ο κανονισμός αντικαθιστά, στις σχέσεις των κρατών μελών, τη Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 1982, L 388, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με τις διαδοχικές συμβάσεις για την προσχώρηση των νέων κρατών μελών στη Σύμβαση αυτή (στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών), η ερμηνεία που έχει δοθεί από το Δικαστήριο όσον αφορά τις διατάξεις της Συμβάσεως αυτής ισχύει και για τις διατάξεις του εν λόγω κανονισμού, όταν οι διατάξεις των κοινοτικών αυτών πράξεων μπορούν να χαρακτηριστούν ως ισοδύναμες (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Zuid-Chemie, σκέψη 18).

40 Κατά πάγια νομολογία, η διάταξη του άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού που εισάγει κανόνα περί ειδικής βάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας, κατά παρέκκλιση από την αρχή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου, στηρίζεται στην ύπαρξη ιδιαιτέρως στενού συνδέσμου μεταξύ της διαφοράς και του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός, συνδέσμου ο οποίος δικαιολογεί την απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας στο τελευταίο για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αποτελεσματικής οργάνωσης της δίκης (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Zuid-Chemie, σκέψη 24, και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

41 Υπενθυμίζεται επίσης ότι η έκφραση «τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός» αφορά τόσο τον τόπο όπου συνέβη το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός όσο και τον τόπο όπου επήλθε η ζημία. Και οι δύο αυτοί τόποι μπορούν, από απόψεως διεθνούς δικαιοδοσίας, να αποτελέσουν σημαντικά συνδετικά στοιχεία της διαφοράς με το δικάζον δικαστήριο, δεδομένου ότι εκάτερος των τόπων αυτών είναι ικανός, αναλόγως των περιστάσεων, να παράσχει ιδιαιτέρως χρήσιμα στοιχεία όσον αφορά τη διεξαγωγή της αποδεικτικής διαδικασίας και την οργάνωση της δίκης (βλ. απόφαση της 7ης Μαρτίου 1995, C-68/93, Shevill κ.λπ., Συλλογή 1995, σ. I-415, σκέψεις 20 και 21).

42 Όσον αφορά την εφαρμογή των δύο αυτών κριτηρίων σύνδεσης σε αγωγές για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης προκληθείσας από δυσφημιστικό δημοσίευμα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, στην περίπτωση δυσφημίσεως μέσω άρθρου του Τύπου που έχει κυκλοφορήσει εντός περισσοτέρων συμβαλλομένων κρατών, ο παθών μπορεί να ασκήσει κατά του εκδότη αγωγή περί επιδικάσεως χρηματικής ικανοποιήσεως λόγω ηθικής βλάβης είτε ενώπιον των δικαστηρίων του συμβαλλομένου κράτους του τόπου εγκαταστάσεως του εκδότη του δυσφημιστικού δημοσιεύματος, τα οποία έχουν διεθνή δικαιοδοσία προς επιδίκαση χρηματικής ικανοποιήσεως για το σύνολο της ηθικής βλάβης που υπέστη ο παθών από τη δυσφήμιση, είτε ενώπιον των δικαστηρίων κάθε συμβαλλομένου κράτους εντός του οποίου κυκλοφόρησε το δημοσίευμα και, κατά τους ισχυρισμούς του παθόντος, προσβλήθηκε η υπόληψή του, τα οποία έχουν διεθνή δικαιοδοσία προς επιδίκαση χρηματικής ικανοποιήσεως μόνον για την ηθική βλάβη που υπέστη ο παθών εντός του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου (προπαρατεθείσα απόφαση Shevill σκέψη 33).

43 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι, μολονότι αληθεύει ότι ο περιορισμός της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους δημοσίευσης αποκλειστικά στην επιδίκαση αποζημίωσης για βλάβη προκληθείσα στο κράτος του δικάζοντος δικαστηρίου παρουσιάζει μειονεκτήματα, εντούτοις, ο ενάγων έχει πάντα τη δυνατότητα να ασκήσει αγωγή περί επιδικάσεως χρηματικής ικανοποιήσεως για το σύνολο της ηθικής βλάβης ενώπιον του δικαστηρίου είτε της κατοικίας του εναγομένου είτε του τόπου εγκαταστάσεως του εκδότη του δυσφημιστικού δημοσιεύματος (προπαρατεθείσα απόφαση Shevill σκέψη 32).

44 Οι εκτιμήσεις αυτές μπορούν, όπως εξέθεσε και ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 39 των προτάσεών του, να εφαρμοστούν και σε άλλα μέσα επικοινωνίας καλύπτοντας ευρύ φάσμα προσβολών του δικαιώματος της προσωπικότητας αναγνωριζόμενων από τις διάφορες έννομες τάξεις, όπως εκείνες που προβάλλουν οι ενάγοντες των κύριων δικών.

45 Εντούτοις, όπως υποστήριξαν τόσο τα αιτούντα δικαστήρια όσο και οι περισσότεροι εκ των μετεχόντων και των ενδιαφερομένων που κατέθεσαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου, η δημοσίευση πληροφοριών μέσω ιστοσελίδας του διαδικτύου διαφέρει από τη μετάδοση που πραγματοποιείται με μέσο επικοινωνίας όπως είναι ένα έντυπο και η οποία προσλαμβάνει αναγκαστικά εδαφική διάσταση, η διαφορά δε αυτή συνίσταται στο ότι, στην πρώτη περίπτωση, η πρόσβαση στο περιεχόμενο της δημοσίευσης είναι δυνατή από οποιοδήποτε σημείο. Οι πληροφορίες είναι προσβάσιμες ανά πάσα στιγμή σε απροσδιόριστο αριθμό χρηστών του διαδικτύου από οποιοδήποτε σημείο του κόσμου, τούτο δε ανεξαρτήτως της βουλήσεως του φορέα μετάδοσής τους να καταστεί δυνατή η πρόσβαση σε αυτές πέραν του κράτους μέλους εγκαταστάσεώς του και εκτός της σφαίρας επιρροής του.

46 Επομένως, καθίσταται προφανές ότι το διαδίκτυο περιορίζει τη λυσιτέλεια του κριτηρίου που στηρίζεται στη διάδοση, στο μέτρο κατά το οποίο η έκταση της διάδοσης των πληροφοριών που αναρτώνται στο διαδίκτυο είναι καταρχήν καθολική. Επιπλέον, δεν είναι πάντοτε δυνατό, σε τεχνικό επίπεδο, να υπολογιστεί με βεβαιότητα και αξιοπιστία το μέγεθος της διάδοσης αυτής ως προς ορισμένο κράτος μέλος ούτε, κατά συνέπεια, να αξιολογηθεί η ζημία που προκλήθηκε αποκλειστικά και μόνο στο κράτος μέλος αυτό.

47 Οι δυσχέρειες που παρουσιάζει η εφαρμογή, στο πλαίσιο του διαδικτύου, του εν λόγω κριτηρίου της επέλευσης της ζημίας το οποίο έθεσε η προπαρατεθείσα απόφαση Shevill κ.λπ. έρχονται σε αντίθεση, όπως διαπίστωσε και ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 56 των προτάσεών του, με τη σοβαρότητα της βλάβης που μπορεί να υποστεί ο φορέας δικαιώματος της προσωπικότητας, ο οποίος παρατηρεί ότι η πληροφορία που θίγει το εν λόγω δικαίωμά του είναι διαθέσιμη σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη.

48 Επομένως, τα κριτήρια σύνδεσης που υπομνήσθηκαν με τη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως πρέπει να προσαρμοστούν ώστε να καθίσταται δυνατό σε εκείνον που υφίσταται προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητάς του μέσω διαδικτύου να προσφεύγει, αναλόγως του τόπου επέλευσης της βλάβης που προκλήθηκε στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της επίμαχης προσβολής, σε δικαστήριο αρμόδιο να επιδικάσει χρηματική ικανοποίηση για το σύνολο της εν λόγω ζημίας. Δεδομένου ότι η επίδραση ενός δημοσιεύματος του διαδικτύου μπορεί να εκτιμηθεί καλύτερα από το δικαστήριο του τόπου όπου το φερόμενο θύμα έχει το κέντρο των συμφερόντων του, η απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας στο δικαστήριο αυτό εξυπηρετεί τον σκοπό της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, που υπομνήσθηκε με τη σκέψη 40 της παρούσας αποφάσεως.

49 Ο τόπος όπου ένα πρόσωπο έχει το κέντρο των συμφερόντων του συμπίπτει, κατά γενικό κανόνα, με τον τόπο της συνήθους διαμονής του. Ωστόσο, ένα πρόσωπο μπορεί να έχει το κέντρο των συμφερόντων του και σε κράτος μέλος στο οποίο δεν διαμένει συνήθως, κατά το μέτρο που η ύπαρξη ιδιαιτέρως στενού δεσμού με το κράτος μέλος αυτό μπορεί να αποδειχθεί με τη συνδρομή άλλων ενδεικτικών στοιχείων, όπως είναι η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας.

50 Η δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου όπου το φερόμενο θύμα έχει το κέντρο των συμφερόντων του συνάδει με τον σκοπό της προβλεψιμότητας των κανόνων περί απονομής αρμοδιότητας (βλ. απόφαση της 12ης Μαΐου 2011, C-144/10, BVG, Συλλογή 2011, σ. I-3961, σκέψη 33) και από πλευράς του εναγομένου, δεδομένου ότι ο φορέας μετάδοσης πληροφοριών δυσφημιστικού περιεχομένου είναι σε θέση, κατά τον χρόνο δημοσιεύσεως των επίμαχων πληροφοριών στο διαδίκτυο, να γνωρίζει τα κέντρα συμφερόντων των προσώπων που αποτελούν αντικείμενο του δημοσιεύματος. Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το κριτήριο του κέντρου συμφερόντων παρέχει ταυτόχρονα στον μεν ενάγοντα τη δυνατότητα να προσδιορίζει ευχερώς το δικαστήριο στο οποίο μπορεί να ασκήσει αγωγή, στον δε εναγόμενο τη δυνατότητα να προβλέπει ευλόγως το δικαστήριο ενώπιον του οποίου μπορεί να εναχθεί (βλ. απόφαση της 23ης Απριλίου 2009, C-533/07, Falco Privatstiftung και Rabitsch, Συλλογή 2009, σ. I-3327, σκέψη 22 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

51 Εξάλλου, αντί της αγωγής για επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης για το σύνολο της προκληθείσας βλάβης, το κριτήριο του τόπου επελεύσεως της ζημίας το οποίο έθεσε η προπαρατεθείσα απόφαση Shevill κ.λπ. απονέμει δικαιοδοσία στα δικαστήρια κάθε κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου υπάρχει ή υπήρξε πρόσβαση στο επίμαχο δημοσίευμα που αναρτήθηκε στο διαδίκτυο. Τα εν λόγω δικαστήρια είναι αρμόδια να επιδικάσουν χρηματική ικανοποίηση αποκλειστικά και μόνον για τη βλάβη που επήλθε στο έδαφος του κράτους μέλους όπου έχουν την έδρα τους.

52 Ως εκ τούτου, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στα δύο πρώτα ερωτήματα της υποθέσεως C-509/09 και στο μοναδικό ερώτημα της υποθέσεως C-161/10 είναι ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, του κανονισμού έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση φερόμενης προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας μέσω πληροφοριών που αναρτήθηκαν στο διαδίκτυο, το πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται έχει την ευχέρεια να ασκήσει αγωγή με αίτημα την επιδίκαση χρηματικής ικανοποιήσεως για το σύνολο της προκληθείσας ζημίας είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους εγκαταστάσεως του φορέα μεταδόσεως των επίμαχων πληροφοριών είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται το κέντρο των συμφερόντων του θιγομένου. Το πρόσωπο αυτό έχει επίσης τη δυνατότητα, αντί της αγωγής για επιδίκαση χρηματικής ικανοποιήσεως για το σύνολο της προκληθείσας βλάβης, να προσφύγει ενώπιον των δικαστηρίων κάθε κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου υπάρχει ή υπήρξε πρόσβαση στο επίμαχο δημοσίευμα που αναρτήθηκε στο διαδίκτυο. Τα εν λόγω δικαστήρια είναι αρμόδια να επιδικάσουν χρηματική ικανοποίηση αποκλειστικά και μόνον για τη βλάβη που επήλθε στο έδαφος του κράτους μέλους όπου έχουν την έδρα τους.

Επί της ερμηνείας του άρθρου 3 της οδηγίας

53 Με το τρίτο ερώτημα της υποθέσεως C-509/09, το Bundesgerichtshof ζητεί να διευκρινιστεί αν οι διατάξεις του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας αποτελούν κανόνες συγκρούσεως νόμων στο μέτρο που επιβάλλουν και στον τομέα του αστικού δικαίου την αποκλειστική εφαρμογή για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας του ισχύοντος δικαίου στο κράτος εγκαταστάσεως, εκτοπίζοντας τους εθνικούς κανόνες συγκρούσεως νόμων, ή, αντιθέτως, αν συνιστούν διορθωτικό κανόνα του ουσιαστικού δικαίου που κρίθηκε εφαρμοστέο σύμφωνα με τους εθνικούς κανόνες συγκρούσεως νόμων ώστε το ουσιαστικό αυτό δίκαιο να τροποποιείται σύμφωνα με τις απαιτήσεις που επιβάλλει το δίκαιο του κράτους εγκαταστάσεως.

54 Οι διατάξεις αυτές πρέπει να εξετασθούν λαμβανομένου υπόψη όχι μόνον του γράμματός τους, αλλά και των συμφραζομένων καθώς και των σκοπών που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελούν μέρος (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, C-156/98, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-6857, σκέψη 50, της 7ης Δεκεμβρίου 2006, C-306/05, SGAE, Συλλογή 2006, σ. I-11519, σκέψη 34, καθώς και της 7ης Οκτωβρίου 2010, C-162/09, Lassal, Συλλογή 2010, σ. I-9217, σκέψη 49).

55 Κατά την έννοια αυτή, το διατακτικό μιας πράξεως της Ένωσης συνδέεται άρρηκτα με την αιτιολογία της και πρέπει να ερμηνεύεται, αν παρίσταται ανάγκη, λαμβανομένων υπόψη των αιτιολογικών σκέψεων που οδήγησαν στην έκδοσή της (απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, C-298/00 P, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-4087, σκέψη 97 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Lassal, σκέψη 50).

56 Η οδηγία που εκδόθηκε δυνάμει των άρθρων 47, παράγραφος 2, ΕΚ, 55 ΕΚ και 95 ΕΚ έχει ως σκοπό, σύμφωνα με το άρθρο 1 αυτής, την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, εξασφαλίζοντας την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών. Η πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής απαριθμεί, ως νομικά εμπόδια που παρακωλύουν την καλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς στον τομέα αυτό, τις αποκλίσεις των νομοθεσιών καθώς και την έλλειψη ασφάλειας δικαίου ως προς το ποιοι εθνικοί κανόνες ισχύουν για τις υπηρεσίες αυτές.

57 Για τις περισσότερες όμως πτυχές του ηλεκτρονικού εμπορίου, η οδηγία δεν αποβλέπει στην εναρμόνιση των κανόνων του ουσιαστικού δικαίου, αλλά καθορίζει έναν «συντονισμένο» τομέα στο πλαίσιο του οποίου ο μηχανισμός του άρθρου 3 πρέπει να παρέχει τη δυνατότητα, κατά την εικοστή δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας να υπόκεινται καταρχήν στο νομικό καθεστώς του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο φορέας παροχής υπηρεσιών.

58 Συναφώς, επισημαίνεται, αφενός, ότι στο νομικό καθεστώς του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο φορέας παροχής υπηρεσιών περιλαμβάνεται και ο τομέας του αστικού δικαίου, πράγμα το οποίο προκύπτει, μεταξύ άλλων, από την εικοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, καθώς και από το γεγονός ότι το παράρτημα αυτής απαριθμεί τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του αστικού δικαίου που εξαιρούνται από την εφαρμογή του μηχανισμού του άρθρου 3. Αφετέρου, η εφαρμογή του μηχανισμού αυτού στην ευθύνη των φορέων παροχής υπηρεσιών προβλέπεται ρητώς στο άρθρο 2, στοιχείο η΄, σημείο i, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας.

59 Η ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας υπό το πρίσμα των διατάξεων και των σκοπών που υπομνήσθηκαν ανωτέρω καθιστά σαφές ότι ο μηχανισμός που προβλέπει η οδηγία επιβάλλει, και στον τομέα του αστικού δικαίου, την τήρηση των απαιτήσεων του ουσιαστικού δικαίου που ισχύει στο κράτος μέλος εγκαταστάσεως του φορέα παροχής υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, ελλείψει υποχρεωτικών διατάξεων εναρμονίσεως στο επίπεδο της Ένωσης, μόνον η αναγνώριση του δεσμευτικού χαρακτήρα του εθνικού νομικού καθεστώτος στο οποίο ο νομοθέτης αποφάσισε να υπαγάγει τους φορείς παροχής υπηρεσιών και τις υπηρεσίες τους μπορεί να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών αυτών. Το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας επιβεβαιώνει την ερμηνεία αυτή καθόσον διευκρινίζει τους όρους υπό τους οποίους τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, και η απαρίθμηση των οποίων πρέπει να θεωρείται εξαντλητική.

60 Η ερμηνεία όμως του άρθρου 3 της οδηγίας πρέπει να λαμβάνει υπόψη και το άρθρο 1, παράγραφος 4, αυτής, κατά το οποίο η εν λόγω οδηγία δεν θεσπίζει πρόσθετους κανόνες στον τομέα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

61 Συναφώς, επισημαίνεται, αφενός, ότι, αν ο κανόνας για την εσωτερική αγορά που καθιερώνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καταλήγει στο αποτέλεσμα να εφαρμόζεται το ουσιαστικό δίκαιο που ισχύει στο κράτος μέλος εγκαταστάσεως του φορέα παροχής υπηρεσιών, τούτο δεν έχει καθοριστική σημασία για τον χαρακτηρισμό της διατάξεως αυτής ως κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Συγκεκριμένα, η παράγραφος αυτή επιβάλλει κυρίως στα κράτη μέλη την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας τις οποίες παρέχει φορέας εγκατεστημένος στο έδαφός τους να πληρούν τις απαιτήσεις των εθνικών διατάξεων που έχουν εφαρμογή στα εν λόγω κράτη μέλη και οι οποίες υπάγονται στον συντονισμένο τομέα. Η επιβολή της υποχρέωσης αυτής δεν ισοδυναμεί με τη θέσπιση κανόνα συγκρούσεως νόμων, που έχει αποστολή να επιλύσει το ζήτημα της επιλογής, μεταξύ περισσοτέρων δικαίων, εκείνου που έχει εφαρμογή σε συγκεκριμένη διαφορά.

62 Αφετέρου, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας απαγορεύει στα κράτη μέλη, για λόγους που αφορούν τον συντονισμένο τομέα, να περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας οι οποίες προέρχονται από άλλο κράτος μέλος. Αντιθέτως, από το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας, σε συνδυασμό με την εικοστή τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, προκύπτει ότι τα κράτη μέλη υποδοχής δύνανται καταρχήν να προσδιορίζουν, βάσει του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου τους, το εφαρμοστέο ουσιαστικό δίκαιο υπό τον όρο ότι τούτο δεν συνεπάγεται περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών του ηλεκτρονικού εμπορίου.

63 Κατά συνέπεια, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας δεν επιβάλλει την μεταφορά του στο εσωτερικό δίκαιο μέσω θεσπίσεως ειδικού κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

64 Εντούτοις, οι διατάξεις του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας πρέπει να ερμηνεύονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται ότι η προσέγγιση που επέλεξε ο νομοθέτης της Ένωσης μέσω του συντονισμού καθιστά πραγματικά εφικτή την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών.

65 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι αναγκαστικού δικαίου διατάξεις μιας οδηγίας που θεωρούνται απαραίτητες για την επίτευξη των σκοπών της εσωτερικής αγοράς πρέπει να μπορούν να εφαρμόζονται ακόμα και αν έχει εν προκειμένω επιλεγεί η εφαρμογή δικαίου με περιεχόμενο που προσκρούει προς τις διατάξεις αυτές (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2000, C-381/98, Ingmar, Συλλογή 2000, σ. I-9305, σκέψη 25, και της 23ης Μαρτίου 2006, C-465/04, Honyvem Informazioni Commerciali, Συλλογή 2006, σ. I-2879, σκέψη 23).

66 Όσον αφορά όμως τον μηχανισμό του άρθρου 3 της οδηγίας, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η υπαγωγή των υπηρεσιών ηλεκτρονικού εμπορίου στο νομικό καθεστώς του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένοι οι φορείς παροχής τους δυνάμει του εν λόγω άρθρου 3, παράγραφος 1, δεν παρέχει τη δυνατότητα να εξασφαλιστεί πλήρως η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών αυτών σε περίπτωση που τελικώς θεωρηθεί ότι οι φορείς παροχής των υπηρεσιών πρέπει να πληρούν, στο κράτος μέλος υποδοχής, αυστηρότερες απαιτήσεις από εκείνες που έχουν εφαρμογή στο κράτος μέλος εγκαταστάσεώς τους.

67 Επομένως, το άρθρο 3 της οδηγίας απαγορεύει να υπόκειται ο φορέας παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικού εμπορίου σε αυστηρότερες απαιτήσεις από εκείνες που προβλέπει το ουσιαστικό δίκαιο που ισχύει στο κράτος μέλος όπου είναι εγκατεστημένος ο εν λόγω φορέας, υπό την επιφύλαξη των παρεκκλίσεων που υπό όρους επιτρέπονται από άρθρο 3, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας.

68 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο τρίτο ερώτημα της υποθέσεως C-509/09 είναι ότι το άρθρο 3 της οδηγίας έχει την έννοια ότι δεν επιβάλλει τη μεταφορά του στο εσωτερικό δίκαιο μέσω θεσπίσεως ειδικού κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Παρά ταύτα, όσον αφορά τον συντονισμένο τομέα, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι, υπό την επιφύλαξη των παρεκκλίσεων που επιτρέπονται υπό όρους από το άρθρο 3, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας, ο φορέας υπηρεσίας ηλεκτρονικού εμπορίου δεν υπόκειται σε αυστηρότερες απαιτήσεις από εκείνες που προβλέπει το ουσιαστικό δίκαιο που ισχύει στο κράτος μέλος εγκαταστάσεώς του.

Επί των δικαστικών εξόδων

69 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, σ' αυτά εναπόκειται να αποφανθούν επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 5, σημείο 3, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση φερόμενης προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας μέσω πληροφοριών που αναρτήθηκαν στο διαδίκτυο, το πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται έχει την ευχέρεια να ασκήσει αγωγή με αίτημα την επιδίκαση χρηματικής ικανοποιήσεως για το σύνολο της προκληθείσας ζημίας είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους εγκαταστάσεως του φορέα μεταδόσεως των επίμαχων πληροφοριών είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται το κέντρο των συμφερόντων του θιγομένου. Το πρόσωπο αυτό έχει επίσης τη δυνατότητα, αντί της αγωγής για επιδίκαση χρηματικής ικανοποιήσεως για το σύνολο της προκληθείσας βλάβης, να προσφύγει ενώπιον των δικαστηρίων κάθε κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου υπάρχει ή υπήρξε πρόσβαση στο επίμαχο δημοσίευμα που αναρτήθηκε στο διαδίκτυο. Τα εν λόγω δικαστήρια είναι αρμόδια να επιδικάσουν χρηματική ικανοποίηση αποκλειστικά και μόνον για τη βλάβη που επήλθε στο έδαφος του κράτους μέλους όπου έχουν την έδρα τους.

2) Το άρθρο 3 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»), έχει την έννοια ότι δεν επιβάλλει τη μεταφορά του στο εσωτερικό δίκαιο μέσω θεσπίσεως ειδικού κανόνα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Παρά ταύτα, όσον αφορά

τον συντονισμένο τομέα, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι, υπό την επιφύλαξη των παρεκκλίσεων που επιτρέπονται υπό όρους από το άρθρο 3, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας, ο φορέας υπηρεσίας ηλεκτρονικού εμπορίου δεν υπόκειται σε αυστηρότερες απαιτήσεις από εκείνες που προβλέπει το ουσιαστικό δίκαιο που ισχύει στο κράτος μέλος εγκαταστάσεώς του.

(υπογραφές)